

Інструментарій політики стимулювання розвитку туризму в Україні в сучасних умовах

Стецик Ярослав Володимирович¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.07.2025	Економіка	33 338.48

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17431454>

Анотація. У дослідженні зосереджено увагу на проблемних аспектах державної політики, спрямованої на активізацію розвитку та реалізацію потенціалу туристичного комплексу України в умовах воєнних викликів. Метою наукової роботи визначено теоретичне та практичне обґрунтування пріоритетів державної політики відновлення й зміцнення туристичного потенціалу країни. Розкрито деструктивний вплив повномасштабної війни на функціонування та перспективи розвитку вітчизняного туристичного комплексу. Систематизовано та аргументовано комплекс заходів державної політики стимулювання розвитку туристичної сфери, що ґрунтуються на класичних підходах. Виокремлено специфічні інструменти регуляторного впливу, орієнтовані на підвищення ефективності використання економічного та ресурсного потенціалу туристичного комплексу України як у період воєнних дій, так і в процесі повоєнної відбудови.

Ключові слова: війна, повоєнна відбудова, галузевий розвиток, туризм, державна політика, державне регулювання, інструменти стимулювання.

Policy tools for stimulating tourism development in Ukraine in modern conditions

Annotation. The research emphasizes the challenges of state policy aimed at enhancing the development and realization of the potential of Ukraine's tourism sector under wartime conditions. The primary objective is to substantiate the strategic guidelines for restoring the capacity of the national tourist complex during and after the war. The study highlights the destructive consequences of the full-scale invasion on the functioning and growth prospects of the tourism industry. It substantiates a set of public policy measures of a classical nature designed to stimulate development in this sector, while also outlining a specialized regulatory toolkit to ensure more effective utilization of economic and resource potential in both wartime and the post-war reconstruction period.

It is demonstrated that since February 2024, Ukraine's economy has suffered substantial negative effects from the full-scale invasion, with recession becoming a defining feature across most economic sectors, including tourism. The findings confirm the strong dependence of the tourism business on travel safety, which cannot be guaranteed during armed conflict. Nevertheless, the tourism sector should not be excluded from the system of economic relations,

¹аспірант ОНП «Економіка» Львівського торговельно-економічного університету, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-2869-8547>

given that tourism services meet essential human needs, the satisfaction of which significantly contributes to maintaining and improving the psycho-emotional well-being of the population.

The study further establishes that under wartime conditions, state authorities must intensify efforts not only to preserve but also to maximize the use of the economic potential across sectors of the national economy. Particular attention should be given to industries facing severe difficulties in ensuring their functioning and resilience amid the destructive impact of war, with tourism identified as one of the most vulnerable yet vital components.

The research concludes that restoring the operational and developmental potential of the tourist complex necessitates the adoption of innovative and effective regulatory mechanisms. These should focus on reducing the negative consequences of war for tourism enterprises, stimulating the recovery of pre-war activity levels, preserving and effectively using investment potential, enhancing the adaptability and mobility of domestic tourism operators, strengthening the service provision system, and improving the safety environment for tourism and travel.

Keywords: war, post-war reconstruction, industry development, tourism, state policy, state regulation, incentive instruments.

Вступ

Економіка України з лютого 2024 року зазнала значного деструктивного впливу, спричиненого наслідками повномасштабної військової агресії з боку РФ. Рецесійні тенденції стали характерними для більшості видів економічної діяльності, секторів і галузей національного господарства, і туристична сфера не є винятком. Водночас особливість туризму полягає у його безпосередньому зв'язку з безпекою подорожей, яку в умовах війни практично неможливо забезпечити. Проте виключати дану галузь із системи економічних відносин недоцільно, адже туристичні послуги належать до базових потреб людини, задоволення яких справляє відчутний позитивний вплив на покращення психоемоційного стану населення.

Загальні проблеми та перспективи розвитку туризму і туристичної індустрії висвітлені у працях таких дослідників, як С. Гуткевич [5, с.15–25], Н. Іванченко [7], О. Мельниченко [9, с.69–78] та ін. Нові виклики, специфічні особливості та перешкоди функціонування, а також питання відновлення позицій туристичних підприємств і підкомплексу національної економіки в умовах воєнного середовища ґрунтовно розкриті у наукових публікаціях А. Арубіної, Ю. Оноїка, Н. Щербатюк [1], Т. Васильціва, Р. Лупака, О. Рудковського, С. Белікової [4, с.17–25] та інших учених.

Дослідження, присвячені питанням активізації діяльності й посиленню конкурентних переваг суб'єктів туристичного бізнесу в різних сферах та сегментах ринку, належать Л. Безуглій, Т. Куваєвій, Т. Герасименко [2], О. Морозовій, О. Морозову [8, с.42–48], Т. Ткаченку, О. Гладкому, В. Жученку [11, с.81–90] та іншим вітчизняним і зарубіжним науковцям. Водночас проблематика державного регулювання та формування публічно-приватної політики стимулювання розвитку туристичних підприємств і туристичного комплексу в цілому висвітлена у працях Т. Васильціва, Р. Лупака [3, с.17–25], С. Домбровської [6, с.22–33], А. Охріменка [10] та ін.

З огляду на суттєвий спад діяльності туристичного комплексу України в умовах війни, критичність ситуації потребує впровадження нестандартних рішень, що зумовлює необхідність розробки нових механізмів та інструментів державної політики, спрямованих на стимулювання розвитку і відновлення потенціалу туристичного комплексу національної економіки як у воєнний, так і у повоєнний періоди.

Метою статті є розробка інструментарію державної політики стимулювання розвитку туризму в Україні в сучасних умовах війни.

Результати

Рівень державної політики у сфері формування та розвитку туристичного комплексу України можна охарактеризувати як доволі високий, адже вона певною мірою забезпечила динаміку поступу цього сектора національної економіки, сприяла зміцненню його інституційної спроможності та модернізації інфраструктури. Серед позитивних аспектів варто відзначити функціонування профільних структурних підрозділів на рівні обласних державних військових адміністрацій у кожному регіоні, а також розроблення та впровадження регіональних програм розвитку туризму й курортної сфери. Це свідчить про процеси інституціоналізації та формування практики стратегічного планування державної політики у туристичній сфері.

Разом із тим, державна політика в аналізованому секторі зберігає низку суттєвих недоліків. До них належить відсутність повноцінної системи збору статистичної інформації щодо розвитку туристичного комплексу, брак ефективного моніторингу якісних показників діяльності в окремих видах туризму, декларативний характер частини заходів, закладених у регіональних програмах, недостатня обґрунтованість цільових значень окремих індикаторів очікуваних результатів політики, а також несформованість комплексної інституційно-організаційної системи підтримки галузі. Окрім цього, бізнес-середовище в Україні все ще не є сприятливим для залучення приватних інвестицій у туристичну діяльність; бракує системи моніторингу умов функціонування бізнесу, чинників та бар'єрів розвитку елементів туристичного комплексу.

Наявність зазначених недоліків зумовлює виникнення низки викликів і загроз, що ускладнюють процес розвитку туризму в Україні, стимулюють тінізацію сектору, формують структурні дисбаланси, створюють надмірну зарегульованість у процедурах погоджень та дозволів на будівництво чи відкриття об'єктів готельно-ресторанного господарства. Це призводить до хаотичного розвитку окремих сегментів, передусім малого туристичного бізнесу, що штучно деформує конкурентне середовище, знижує ефективність функціонування підприємств галузі та негативно позначається на інвестиційній привабливості як туризму, так і економіки загалом.

Аналіз потенційних можливостей, викликів і загроз (результати SWOT-аналізу), а також системних недоліків публічного управління у сфері туризму на регіональному рівні підтверджує актуальність переходу до узгодженої загальнодержавної політики у цій сфері. Вирішення цієї проблеми передбачає ухвалення та реалізацію Стратегії розвитку туристичного комплексу України, головною метою якої стане керований та збалансований розвиток туристичного сектору, розкриття його економічного потенціалу та підвищення якості життя населення. Досягнення цієї мети передбачає реалізацію стратегічних завдань, серед яких: (1) формування та просування єдиного туристичного продукту; (2) розроблення спільної візії модернізації галузі; (3) нарощення ресурсного потенціалу туристичного комплексу та економіки; (4) сприяння соціально-економічному розвитку територій; (5) розумна диверсифікація напрямів розвитку. Інструментарій Стратегії має бути адаптованим до кількох можливих сценаріїв: оптимістичного (швидке завершення війни, повноцінна євроінтеграція та активний розвиток), прагматичного («справедливий мир» після тривалих бойових дій і поступове відновлення), а також песимістичного (затяжна війна, що призведе до стагнації, депопуляції та виснаження економіки). Відповідно до цих концептуальних орієнтирів слід формувати інші складові Стратегії, серед яких – оперативні цілі, конкретні завдання, механізми та інструменти реалізації, фінансові засади, методологія моніторингу й контролю тощо.

Реалізація положень Стратегії розвитку туристичного комплексу України потребує створення та впровадження ефективного організаційно-економічного механізму, який включає взаємопов'язані елементи організаційного та економічного блоків. Його

практичне застосування передбачає поетапне виконання заходів кожного блоку: у межах організаційного – розбудову дієвої управлінської підсистеми керованого розвитку туристичної галузі, а в межах економічного – формування дієвих стимулів, запобіжників та противаг, що сприятимуть ініціюванню, прискоренню та реалізації процесів розвитку туристичного комплексу відповідно до стратегічних цілей і завдань.

Кластерний підхід доцільно розглядати як провідну ідею, концептуальну основу та ключову філософію розвитку туристичного комплексу України. Адже останній виступає інтегрованим туристичним кластером, що формується сукупністю суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності та галузей, які з одного боку забезпечують створення й просування цілісного туристичного продукту, а з іншого – спільно та раціонально використовують наявний ресурсний, економічний, інфраструктурний й інший потенціал території. Управління розвитком туристичного комплексу держави на основі кластерного підходу забезпечує низку системних переваг, зокрема підвищення ефективності функціонування на мікроекономічному рівні та більш комплексний, структурований і керований розвиток туризму як у масштабах держави, так і окремих туристичних дестинацій.

Фундаментальним елементом організації туристичного кластеру виступає технологічний процес створення і надання туристичних послуг, що передбачає кілька етапів: (1) формування туристичного продукту, (2) створення відповідної пропозиції, (3) супровід споживача, (4) споживання туристичних послуг, (5) забезпечення системи супутніх сервісів, (6) стимулювання розвитку попиту. Повноцінний туристичний кластер вимагає наявності інституцій, здатних повністю реалізувати завдання кожного з вказаних етапів. При цьому склад його учасників формується за двома підсистемами: перша – інституційна, до якої належать організації, безпосередньо задіяні у створенні й наданні туристичних послуг; друга – підсистема функціонально-ресурсної підтримки, яку утворюють організації, що відповідають за виконання допоміжних функцій (маркетинг, консалтинг, інвестиції й фінансування, соціалізація, аудит, управління й контроль тощо) та забезпечують галузь фінансовими, кадровими, матеріально-технічними, інформаційними й комунікаційними ресурсами.

Створення й функціонування туристичних кластерів передбачає інституціалізацію спеціалізованих структур – Координаційних рад кластеру, укладання та реалізацію колективних угод між учасниками, а також формування інституційно-функціональних схем, що відображають систему та структуру кластеру. Основними завданнями Координаційної ради є: залучення нових учасників, організація системи управління кластером, координація функціонально-технологічних аспектів бізнес-процесів і комунікацій, розробка та впровадження стратегій і програм розвитку, мобілізація інвестицій і фінансової підтримки, проведення спільних маркетингових заходів, захист інтересів учасників, участь у формуванні політики розвитку туризму на національному та регіональному рівнях, а також моніторинг і контроль процесів діяльності.

Не менш важливу роль у розвитку туристичного комплексу відіграють принципи державної політики, які визначають рамкові умови та обмеження, дотримання яких забезпечує раціональність і зваженість прийнятих рішень. У сфері макроекономічної політики ключовими виступають такі принципи: системність (багаторівневий, функціонально різноплановий і багатосуб'єктний підхід до вирішення проблем); цільова спрямованість (чітке визначення генеральної мети й стратегічних цілей та побудова комплексу заходів для їх досягнення); безперервність (державне регулювання має здійснюватися на постійній основі з урахуванням динамічності ситуації й нових викликів); організаційна взаємодія (залучення органів влади різних рівнів та структур до реалізації політики); економічна безпека й ефективність (ухвалювані рішення повинні проходити попередню експертизу щодо їхнього впливу на економічну стійкість, інтереси суб'єктів господарювання, держави та суспільства, водночас забезпечуючи

перевищення вигод над витратами); узгодженість інтересів (прийняті рішення не повинні суперечити потребам населення, бізнесу, територіальних громад і держави, хоча у випадку конфлікту пріоритет віддається інтересам вищого рівня); сталість розвитку (туризм тісно пов'язаний із збереженням природно-ресурсного середовища, тому акцент має бути зроблений на розвитку зеленої економіки, забезпеченні екологічної безпеки, захисті довкілля та врахуванні інтересів майбутніх поколінь).

Поряд із загальними підходами, доречно виокремити і низку специфічних принципів державної політики, що стосуються формування та реалізації організаційно-економічного механізму розвитку туристичного комплексу України. Насамперед, у відповідних стратегіях та програмах розвитку туризму має бути закріплено принцип пріоритетності якості над кількістю: зростання кількості туристів не може розглядатися як самоціль, оскільки існують об'єктивні обмеження щодо навантаження на туристичні ресурси, інфраструктуру, об'єкти культурної та природної спадщини. Натомість підвищення якості послуг здатне забезпечити вищий рівень доходів, що компенсує обмеженість у нарощуванні потоків. Важливо також підтримувати баланс між інтересами, з одного боку, інтенсивності туристичних потоків, а з іншого — раціональним використанням активів туристичного комплексу держави та його дестинацій. Наступним принципом виступає принцип синергізму, який полягає у сприянні гармонійному розвитку туризму та вирівнюванню соціально-економічних диспропорцій між депресивними територіями та промислово розвиненими центрами ділової активності. Важливим є і принцип цілісного поетапного розвитку туристичного комплексу, що передбачає поступове формування туристичних маршрутів, які згодом інтегруються у мережу, а далі трансформуються в туристичні кластери з міцними зв'язками та синергетичними ефектами. Особливої уваги заслуговує принцип підвищення стійкості й адаптивності, що передбачає створення єдиного туристичного простору, до складу якого входять унікальні туристичні продукти регіонів і громад, інтегровані в єдину систему. Це дозволяє, з одного боку, забезпечити різноманітність туристичної пропозиції, а з іншого — посилити здатність до адаптації у відповідь на глобальні зміни та виклики. Ще одним важливим принципом є багатосезонність, що реалізується через диверсифікацію послуг і зниження залежності від сезонних коливань, забезпечуючи можливість задоволення попиту протягом усього року.

У процесі управління соціально-економічними процесами держава може застосовувати як методи прямого адміністративного впливу, так і інструменти економічного стимулювання. Вибір залежить від необхідності або обмежити небажані дії суб'єктів, або навпаки — активізувати інші види діяльності. У сфері туризму адміністративні методи доцільно використовувати для забезпечення дотримання стандартів функціонування закладів розміщення, надання безпечних та якісних послуг туристам, страхування ризиків, а також для контролю негативного антропогенного впливу туристичної діяльності на довкілля. Крім того, вони необхідні для запобігання зловживанням монопольним становищем на ринку, необґрунтованому завищенню цін та нав'язуванню туристам додаткових платних послуг.

На відміну від цього, економічні методи державної політики передбачають використання податкових пільг та преференцій, надання фінансово-кредитної підтримки суб'єктам туристичної діяльності, стимулювання розвитку приватних садиб, об'єктів сільського й зеленого туризму, виділення грантів на покриття витрат, пов'язаних із функціонуванням туристичного бізнесу, а також спрощення окремих адміністративних процедур для підприємств. Головна їх мета — мотивувати економічних агентів до поведінки, що сприяє прогресивному розвитку туризму, підвищенню його конкурентоспроможності та ефективності функціонування туристичного комплексу в цілому.

Разом з цим, органи державного управління повинні володіти сучасним інструментарієм аналітичних методів, застосування яких забезпечує формування якісної інформаційно-аналітичної бази для ухвалення рішень. Це стосується методів системного аналізу, імітаційного моделювання, ситуаційного аналізу, аналізу чутливості, використання аналогій, теорії ігор, нейронних мереж та інших підходів, що дають змогу оцінити поточний стан, структурні характеристики й динаміку розвитку туристичного комплексу країни.

Зрештою, будь-яка державна політика втілюється у практичну площину через використання системи інструментів, що забезпечують реалізацію заходів, закладених в організаційно-економічному механізмі. Цей інструментарій не має жорстких обмежень і може включати як застосування окремих засобів, так і їхнє комплексне поєднання в межах усього спектра інструментів державної економічної та суміжних політик. У сфері державного регулювання розвитку туристичного комплексу зазвичай йдеться про використання інструментів антициклічної політики, податкових та інвестиційних важелів, структурно-галузевих і грошово-кредитних засобів, а також регуляторних механізмів. До цього переліку належать також інструменти, спрямовані на стимулювання структурних трансформацій, проведення інституційних реформ, удосконалення системи антимонопольно-конкурентного регулювання та інші заходи, покликані забезпечити стабільність і прогресивний розвиток туристичної галузі.

Висновки

З метою забезпечення більш високого рівня керованості державної політики та процесів розвитку туризму в Україні було розроблено ключові елементи Стратегії розвитку туристичного комплексу. У документі визначено мету, яка полягає у забезпеченні стратегічно вивіреного розвитку туризму як цілісного комплексу, максимальної реалізації його економічного потенціалу та внеску у підвищення якості життя населення регіонів країни. Окреслено стратегічні цілі, серед яких — формування та популяризація інтегрованого туристичного продукту; досягнення єдиної концептуальної візії модернізації туристичного комплексу держави; нарощення ресурсного потенціалу галузі; підвищення її внеску у соціально-економічний розвиток країни; забезпечення диверсифікації видів туристичної діяльності. Крім того, передбачено операційні цілі, конкретизовано завдання, визначено індикатори їх реалізації та сформовано комплекс заходів. Важливим аспектом є узгодженість стратегічних положень планування розвитку туристичного комплексу з оперативними завданнями стратегій регіонального розвитку та програм з туризму в областях країни.

Як обґрунтовано у дисертаційному дослідженні, процес планування і реалізації державної політики у сфері розвитку туристичного комплексу має базуватися на організаційно-економічному механізмі, який складається з управлінської підсистеми та взаємопов'язаних організаційного й економічного блоків. У межах організаційного блоку передбачено: (1) створення та інституціоналізацію організаційної структури управління і координації політики; (2) розробку нормативно-правової та методичної бази; (3) налагодження міжвідомчої і міжрегіональної співпраці за функціональними напрямками; (4) підготовку та реалізацію масштабних проектів; (5) організацію інтерактивного маппінг-моніторингу і контролю процесів розвитку туристичного комплексу.

Економічний блок, у свою чергу, включає: (1) заходи щодо збереження й покращення ресурсного потенціалу туризму; (2) активізацію застосування економічного інструментарію для розвитку туризму та подолання депресивності територій на засадах сталого розвитку; (3) підтримку модернізації інфраструктури загального та туристичного призначення через механізми державно-приватного партнерства; (4) стимулювання вертикальної та горизонтальної диверсифікації в

туристичному бізнесі та суміжних сферах; (5) розвиток малого туристичного підприємництва, зокрема на територіях із складними соціально-економічними умовами, серед окремих соціальних груп та у сфері суспільно значущих об'єктів.

Визначено, що одним із найбільш прогресивних і результативних інструментів державної політики у сфері розвитку туристичного комплексу є створення та масштабування діяльності туристичних кластерів. Кластерна модель виступає своєрідною формою організації туристичного комплексу, яка базується на інтеграції різних суб'єктів: безпосередніх постачальників туристичних послуг (туроператорів, турагентів, закладів розміщення), надавачів супутніх послуг (транспортних, харчових, рекреаційних, культурно-розважальних, екскурсійних) та організацій, що забезпечують функціонування всієї системи. Формуючи склад учасників туристичного кластеру, необхідно враховувати повноцінну присутність суб'єктів першого рівня (підсистема створення та надання туристичних послуг) і другого рівня (підсистема функціонально-ресурсного забезпечення). Така структура забезпечує комплексність, системність і послідовність виконання всіх етапів технологічного процесу створення та надання якісного туристичного продукту.

Список використаних джерел

1. Арубіна А. В., Онойко Ю. Ю., Щербатюк Н. І. Сучасні тенденції розвитку внутрішнього туризму. Економіка та суспільство. 2023. № 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2227>.
2. Безугла Л., Куваєва Т., Герасименко Т. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні та Європі. Економіка та суспільство. 2022. № 43. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-3>.
3. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Оцінювання формування конкурентних переваг туристичних підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2016. Вип. 3 (1). С. 189-194.
4. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В., Белікова С. О. Стан та тенденції розвитку туристичного комплексу в контексті забезпечення економічної безпеки України. Економіка та держава. 2019. Вип. 19. С. 17-25.
5. Гуткевич С.О. Привабливість Українських Карпат: сільський зелений туризм : монографія. Київ : НУХТ, 2016. 293 с.
6. Домбровська С.М. Державне регулювання туристичної галузі України : монографія. Харків : НУЦЗУ, 2016. 196 с.
7. Іванченко Н. М. Проблеми та перспективи розвитку рекреаційного туризму. Ефективна економіка. 2015. № 5. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4112>.
8. Морозова О.С., Морозов О.В., Волочнюк Є.Г. Розвиток рекреаційно-туристичної діяльності в умовах змін клімату в південному державі України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Вип. 28. Ч. 2. С. 42-48.
9. Мельниченко О.А. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні : монографія. Харків : НУЦЗУ, 2017. 153 с.
10. Охріменко А.Г. Досвід європейських країн фінансування туризму. Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2014. № 34. С. 160–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2014_34_20.
11. Ткаченко Т., Гладкий О., Жученко В. Рекреаційний туризм: диверсифікація продуктового портфеля. Scientia Fructuosa. 2021. № 138 (4). С. 81–90.
12. References
13. Arubina, A. V., Onoiko, Yu. Yu., Shcherbatyuk, N. I. (2023). Modern trends in the development of domestic tourism. Economy and society. 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2227>.

14. Bezugla, L., Kuvaeva, T., Gerasimenko, T. (2022). Problems and prospects of the development of inclusive tourism in Ukraine and Europe. *Economy and society*. 43. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-3>.
15. Vasiltsiv, T. G., Lupak, R. L. (2016). Evaluation of the formation of competitive advantages of tourist enterprises. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 3 (1). 189-194.
16. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L., Rudkovskiy, O. V., Belikova, S. O. (2019). The state and trends of the development of the tourist complex in the context of ensuring the economic security of Ukraine. *Economy and the state*. 19. 17-25.
17. Borisova, I., Lepskiy, V., Naumenko, L. (2016). Inclusive tourism as a type of rehabilitation: scientific justification and the first steps of implementation. *Ukrainian Herald of Medical and Social Expertise*. 4. 47-52.
18. Gutkevich, S.O. (2016). The attractiveness of the Ukrainian Carpathians: rural green tourism : monograph. NUKHT Publishing House, Kyiv, Ukraine.
19. Dombrovska, S.M. (2016). State regulation of the tourist industry of Ukraine : monograph. NUTSU Publishing House, Kharkiv, Ukraine.
20. Ivanchenko, N. M. (2015). Problems and prospects for the development of recreational tourism. *Efficient economy*. 5. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4112>.
21. Morozova, O.S., Morozov, O.V., Volochniuk, E.H. (2019). Development of recreational and tourist activities in the conditions of climate change in the southern region of Ukraine. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. 28. 42-48.
22. Melnichenko, O.A. (2017). Features of tourism industry development in Ukraine : monograph. NUTSU Publishing House, Kharkiv, Ukraine.
23. Okhrimenko, A.G. (2014). The experience of European countries of tourism financing. *Visnyk of Lviv National University. Series: International Relations*. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2014_34_20.
24. Tkachenko, T., Gladkyi, O., Zhuchenko, V. (2021). Recreational tourism: diversification of the product portfolio. *Scientia Fructuosa*. 138(4), 81–90.